

funnes, likasåväl, som t. e. Vetenskaps societetens handlingar till stor del äro sammanskrifna på Tyska och Franska? Skall det evinnerligen upprepas, att äfven Svenskan är genom nationens ringa tal och betydenhet ett för trångt språk för strängt vetenskapliga snillealster?

Och om nu medgifvas måste, att den inhemska litteraturen öfverhufvud är så ringa, att dess tillvaro eller frånvaro snart sagdt är för bildningen likgiltig, medan den litterära bildningen i landet helt och hållet beror af fremmande länders litteratursalster; hvad skulle då den inhemska litteraturen förlora, om Finskan i stället för Svenskan vore dess språk? – Hvad den »kan» vinna, det visar det anförda exemplet af Tyska litteraturens utveckling. Hvad den »skall» förlora, det må de »sansade och redliga Finnarne» söka att bevisa. Må de dervid blott noga ihågkomma, att der intet finnes, derifrån kan också intet tagas.

Obestridligt är, att hvarje individs bildning är fästad vid det språk i hvilket han mottagit densamma. Så måste äfven medgifvas, att den bildade samhällsklassen i Finland för närvarande endast i Svenska språket kunde finna ett adeqvat uttryck för, hvad den vet och vill. Men den inhemska Svenska litteraturens utomordentliga fattigdom bevisar nog samt, att de bildade i landet intet veta och vilja, som förtjenar att meddelas, d. ä. som har kraft att gifva sig ett uttryck i något menskligt språk, annorlunda än i samtalsladdret och skolundervisningen. Men om den sednare, såsom vi ofvan sökt antyda, utan sin skada småningom kan tillegna sig Finska språket såsom vehikel, så skall det förra sjelfmant och omärkbart undergå samma reform, då sålunda detta språk åtminstone vid den allmänna undervisningen blifvit bildningens förmedlare. Villkoret är här, såsom det i hvarje fall visar sig vara, *en ny generation*, uppvuxen under detta en nationel bildnings inflytande. Endast af den kan förmåga väntas att skapa äfven en inhemska litteratur af något värde. Hvad som nu kallar sig nationens bildning är deremot en håg- och kraftlös tiggare, af hvilken ingen verksamhet kan väntas, och som allt framgent uppehåller sitt skenlif icke genom eget arbete och förtjenst, utan af de smulor, hvilka falla af de rikas bord. Och till denna bildning kan derföre med skäl ställas skaldens fråga:

»Hvad kunde du förlora?»

172 OM KÖPINGAR I FINLAND.

Saima n:o 2 och 3 9. och 16.1 1845

I.

En aktad landsman har redan för längre tid tillbaka benäget meddelat Red. ett i några aforismer sammanfattadt förslag till befrämjande af köpingars uppkomst i landet, hvilket förslag såsom i högsta grad förtjenande uppmärksamhet vi taga oss friheten att här närmare utveckla.

Gagneligheten af köpingars uppkomst bör väl icke vara något tvifvel underkastad. De uppstå i ett tätt befolkadt land af sig sjelfva, och ur dem uppvexa dessa små af idoga manufakturister befolkade städer, hvilka öppna en tillflykt för den eljest arbetslösa och en nära marknad för jordbrukaren. Att underlätta deras uppkomst kan derföre aldrig anses för annat än en klok omtanka. Att anordna deras inrättande, så länge ännu befolkningen i landet är ringa, och inga grundämnen till deras tillvaro förefinnas, kunde deremot anses för en vansklig sak, hvilken nog mycket skulle bära stämpeln af en tillställning, icke af en

naturlig utveckling och således lemna ringa hopp om framgång. Men nämnda grundämnen till bildandet af köpingar förefinnas i sjelfva verket i Finland, och för hvar och en, som icke anser hvarje förändring i det häfdvunna oskicket för en onödig sak, visar sig äfven klart behöfvet af deras inrättande.

Den förnämsta omständighet i detta hänseende är utan tvifvel embets- och tjenstemäns på landsbygden bosättning, hvilken såsom den nu är lemnad åt slumpen åstadkommer mångfaldiga olägenheter både för dem sjelfva och för alla, hvilka af deras embetsåtgärder äro beroende. Domare, kronofogde, häradsskrifvare, landtmätare, länsman, landsfiskal, sockneskrifvare, der sådane finnas, bro- och skallfogdar, alla välja boningsplatser, eftersom omständigheterna tillåta utan afseende på allmänhetens fördel att med lätthet vinna deras tjenstebitråde, oftast utan möjlighet att härpå fästa något afseende. Ofta äro de bosatte långt ifrån allmänna vägar och farleder, så att en olämplig årstid till och med kan för längre eller kortare tid afstänga all gemenskap med deras boningsplatser. Sällan anträffas två eller flera af dessa tjenstemän, till hvilkas åtgärder den sökande likväl successivt kan hänvisas, bosatte i samma trakt. Den som förgäfvades flera gånger på aflägsna bivägar sökt domaren eller kronofogden i orten, kan, sedan han här lyckats, få förnya samma fåfänga försök hos länsmanen, eller tvärtom. Äfven härigenom ökas den rättsökandes skatt och tunga, och säkert torde vara, att de flesta jordegare inom ett härad eller en socken sålunda i förlorade dagsverkan skatta mera, än deras bidrag till sina tjenstemäns aflöning utgör. För dessa sednare är svårigheten att finna en passande bostad en icke mindre olägenhet. Vanligen bebos den lägenhet, en tjensteman på landet åt sig inredt, efter dennes död af hans familj. Efterträdaren får till en början välja den första bästa bondgård, der han lyckas finna tak öfver hufvudet. Och när han, såsom hans företrädare fått en egen med stor kostnad uppförd bostad och efterlemnad denna åt sin familj, öfvergår den vanligen förr eller sednare i en bondes händer, hvilken sätter föga värde på den väl försedda bostaden, utan vid köpet hufvudsakligen beräknar priset efter jordlägenheten, hvarpå den är uppförd.

Skulle deremot en plats finnas, helst i närheten af kyrkan och framförallt invid allmän väg eller farled, att till bebyggande upplåtas åt häradets och socknens tjenstemän, så vore derigenom sörjdt såväl för den af deras embetsåtgärder beroende allmänhetens bästa som för deras egen ekonomiska fördel. På en punkt inom hvarje härad skulle då kunna finnas bosatte prest, domare, kronofogde, landtmätare, länsman samt den lägre kronobetjeningen, i hvarje socken åtminstone prest, länsman o. s. v. vanligen äfven klockare och vaccinator. Hvarje bostad skulle lätt och utan stora förluster kunna öfvergå från en tjensteman till hans efterträdare. Såsom nedanföre närmare skall utvecklas, kunde härmed äfven förenas tillfälle att arrendera ängsmark och skog, för att lemna tillgång till det väsendtligaste, boskapsfoder och ved, som af en mindre jordegendom i en herremans vård bereder denne någon fördel.

Äfven socknehandtverkare hafva behof af en bestämd och stadigvarande plats att bebygga. Detta skulle föra dem ifrån det kringvandrande lefnadssätt, de nu iakttaga, hvilket med sin åtföljande välfägnad snart gör dem odugliga och orklösa, och försänker deras familj i elände. Till deras förkofran skulle äfven en åt deras egen omvårdnad lemnad byordning bidraga, om den omsorgsfullt skulle blott ledas af de närvarande tjenstemännen. Ty intet bildar och höjer människan lättare än omvårdnaden om det allmänna bästa samt det förtroende och den

aktning, densamma både förutsätter och förskaffar. Exemplet af de på stället vistande mera bildade familjers lefnadssätt skulle icke mindre bidra till att ibland handtverkarena införa ordentlighet och arbetslust.

Kring denna kärna skulle under tidernas lopp sluta sig allt flera bebyggare i köpingen. Snart skall t. ex. behofvet af en större läkarepersonal och flera apotek i landet göra sig kämbart, och dessa skulle i åtskilliga sådana köpingar finna den lämpligaste plats. Desamma skulle också erbjuda tillfällen till den mycket omtvistade landthandelns ordnande, och säkert synes vara, att innan kort någon krämare skulle bosätta sig inom hvarje sådan. De skulle vidare lemna anledning att genomföra den i många afseenden önskvärda reformen i skjutsväsendet, emedan på en sådan ort alltid ett större antal hästar vore att tillgå, och en driftig entreprenör att öfvertaga gästgifverihållning lättast kunde finnas bland dess befolkning. Exempel af rörelse och drift utom jordbruket skulle också här småningom framkalla de slöjder, hvilka för landsorten vore de lämpligaste.

Och en fördel bland de väsendtligaste vore den, att endast sålunda folkskolor kunde inrättas, då socknens invånare i köpingen skulle finna rum och omvårdnad för sina barn. Men så väl härom som om Ins:s enkla förslag, huru både dessa skolor kunde inrättas, och hela den föreslagna förändringen utföras med ringa eller ingen kostnad för staten, skola vi tala i ett följande nummer.

(n:o 3)

II.

I sednaste Nummer antyddes kort möjligheten af folkskolors inrättande såsom ett det viktigaste skäl att befrämja köpingars uppkomst. Vigten af de förra borde väl allmänt erkännas, men nödvändigheten af deras införande lär icke lika gerna medgifvas af dem, som försäkra, att Finska folket i bildning står högre än Europas mest bildade nationer. Öfverallt ibland dessa har dock en sådan nödvändighet blifvit erkänd och folkskolor inrättade, sednast äfven i Sverige. För den Finska bonden, som till större delen kan stafva sig fram genom katechesen och psalmboken, utan att dock kunna uppfatta det lästa, och vanligen utan att kunna komma till rätta med någon annan bok än dessa, är man väl hugad anse all skolgång öfverflödig, men man medgifver dock kanske, att detta öfverflödsverk kunde för honom medföra samma gagn, som studium af t. ex. Hutterus redivivus för en prest, ehuru väl än denne må känna Borgströms papper eller Norbecks fyra arks teologi. Och med detta erkännande vilja vi tillsvidare vara belåtne, antagande sålunda för medgifven sak, att folkskolor dock skulle förmå hjälpa äfven Europas mest bildade nation ännu ett stycke framåt.

Så öfvergå vi till Ins:s omnämnda förslag, huru de ifrågavarande köpingarne utan kostnad för staten kunde uppstå. Han antager såsom det förmånligaste, att häradet eller socknen borde inköpa en för ändamålet tillräcklig jordlott. Ätminstone för ett helt härad skulle en sådan utgift af 700 till 1 000 Rubel S:r, fördelad t. ex. på fem år, icke blifva alltför betungande. Af denna jord borde då en plats, tillräcklig för köpingens invånares bostäder med dertill hörande trädgårdsplan, åt dessa kostnadsfritt upplåtas. Den öfriga jorden skulle sedan utarrenderas i smärre lotter; och synes Ins:s antagande, att den ifrågavarande jorden sålunda skulle gifva en mångfaldigt högre afkastning än eljest, icke sakna god grund. Antages afkastningen också blott till 10 procent, så skulle detta för en jord, värderad till 1 000 R:l, göra 100 Rubel S:r.

Nu lärer också kunna förutsättas, att dess befriande från alla onera icke skulle bringa staten eller kapplagare någon oersättlig förlust, och nämnda 100 Rubel kunde således odeladt användas till uppförande af ett skolhus, sedan till dettas underhåll och skolmästares aflöning. Men då erfarenheten lärt, att en afgift till skolan af hvarje lärjunge, huru ringa som helst, kraftigt medverkar till skolans ordentliga begagnande och äfven uppmuntrar läraren att förtjena förtroende, så skulle genom en sådan afgift skolmästarens andel af arrendeinkomsterna kunna nedsättas. För folkskolor fordras vidare lärareseminarier. Om således

10

en del af arrendesumman skulle användas till betalande af kronoutskylderna för den arrenderade jorden, men staten med en ungefär mot dessa utskylder svarande summa understödde någon Lägre Elementarskola inom hvarje län, så kunde för denna ringa uppoffring från statens sida en sådan skola äfven tjena till seminarium för folkskollärare. Trettio Rubel S:r från hvarje härad t. ex. inom Kuopio län skulle gifva en aflöning af 150 Rubel för en ny lärare vid Kuopio stads Lägre Elementarskola, hvilken lön, ehuru i sjelfva verket nog ringa, likväl vore högre, än de löner, biträdande lärare vid dylika skolor nu ega.

Sådant är i korthet Ins:s förslag och dess konsekvenser. För hvar och en, som engång är öfvertygad om gagnet så väl af köpingars uppkomst

20

i landet som isynnerhet af folkskolor, har det otvifvelaktigt mycket inbjudande både genom sin utförbarhet och derigenom, att det gör denna i hvarje ort beroende af allmogens öfvertygelse och goda vilja. Denna kan väl icke lätt bringas till något nytt; men fördelarne för almogen af här föreslagna förändring äro dock i flera afseenden så i ögonen fallande, att väl i detta som andra fall insigtsfulla mäns bedömanden och exemplet med tiden kunde verka till en öfvertygelse. Utan god vilja för saken hos socknemännen torde deremot på dess framgång icke vara att hoppas, emedan vid denna såsom vid alla

kommunala angelägenheter en befallning uppifrån förr eller sednare kommer att sakna noggrann efterlefnad. De enda åtgärder från Styrelsens sida kunna här vara: att ålägga de tjenstemän, hvilka framdeles tillsättas, att inom besämd tid bosätta sig på den till köping upplåtne marken; att efterhand ombesörja inrättandet af lärareseminarier och ställa skolorna under statens uppsigt, samt att möjligen genom uppmaningar till presterskapet och utdelandet af för ändamålet lämpliga skrifter söka verka på almogens öfvertygelse.

I ögonen fallande är det, att den föreslagna åtgärden lättare och med större fördel kan verkställas inom hvarje härad än inom de skilda socknarne, äfvensom att denna fördel på häradets bekostnad skulle tillfalla en socken. Men intet hindrar, att ju efterhand hela häradet kunde bidra till samma inrättning för hvarje särskild socken inom detsamma. Fördelen af en skolas tillvaro blefve då i all händelse för hvarje socken densamma. Ännu kunde man anmärka att härad, domsaga och landmätaredistrikt på de flesta ställen i landet icke sammanfalla med hvarandra. Men detta har på företaget intet väsendtligt inflytande; och med tiden torde dessutom en reglering i dessa hänseenden finnas af behovet påkallad. Äfven nu äro skiljaktigheterna sällan så stora, att icke största delen af ett härads invånare lyda under samma domstol och begagna samma landmätarens biträde. Och så snart företaget vore genomfördt i tvenne angränsande härad, blefve det likgiltigt till hvilkenderas köping och skola en invånare inom någondera bidragit, då isynnerhet fritt val emellan skolorna är en likaså nödvändig sak, när det gäller skolor för folket, som i afseende å lärda skolor.

30

40

50

Med afseende på skolinrättningen kunne vi icke gilla Ins-s alternativt framställda förslag: att upplåtandet af jord för köpingen borde öfverlemnas åt enskild mans spekulationsanda, i de fall då häradet eller församlingen icke inom bestämd tid härom vidtager författning. Utan tvifvel skulle saken sålunda lättast sättas i verket; men den i vår tanke väsendtligaste fördelen, inrättandet af folkskolor, vore då förlorad. Deremot är det både troligt, att enskilda spekulanter skulle bebygga den till köping upplåtna platsen, och fördelaktigt, att kostnaden för tjenstemännens bosättning sålunda skulle nedsättas.

Vi upprepa det, att detta förslag isynnerhet för den förhoppning, det gifver om folkskolors inrättande, synes oss på det högsta värdt att betänkas. Väl har det sedvanliga varit, att dylika skolors inrättning och underhåll utgjort statsstyrelsens omsorg. Men öfverallt bero de dock till någon del af kommunerna, så att dessa åtminstone ombesörja nödiga skolhus. I England äro de till större delen, i Nordamerika helt och hållet kommunernas och korporationernas verk. Att deras bestånd skulle grundas på afkastning af jordegendom bör väl anses för förmonligt, emedan både denna inkomst stiger i jernbredd med tidernas förändrade behof, och den äfven i öfrigt erbjuder den billigaste utväg för företagets verkställande af kommunerna. Ännu en fördel är, att inkomsten skulle utgå ifrån en mängd smärre jordlotter, hvarigenom den icke så lätt blottställes för någon betydligare tillfällig minskning. Läger man till detta alla öfriga ofvan antydda fördelar af de föreslagna köpingarnes inrättande, så visar sig, att företaget väl förtjenar att betänkas; hvaremot man svårligen kan finna på något annat hinder för dess utförande än vanlig mensklig tröghet, af hvilken kanske redan tydliga spår torde märkas hos den ärade läsaren, hvars tålmod det derföre icke lär vara rådtigt att längre pröfva.

10

20

30

173 SVENSK TIDNING.

Saima n:o 2 9.1 1845

Tills dato har Svenska Biet varit den snart sagdt enda i Finland lästa Svenska Tidning af politisk art. Dess upphörande med detta år, thronvexlingens, visar noggsamt, att den varit ett temligen ensidigt tidens barn, om också detta icke skulle röjts i dess spalter der, hvarest allt från fremmande ord skådas blott endels. Notoriskt är, att bladet blifvit uppehållet genom aktieteckning, d. ä. att ett visst politiskt parti i Sverige, i hvars magt det stod att för saken intressera alla landets högre uppsatte embetsmän, genom penningbidrag underhöll Tidningen. Dess utgifvande hade också eljest varit rent af omöjligt; ty för ett så lågt pris som Biets utgifves icke en tidning för 800 å 1 000 prenumeranter. Sv. Biet nödgades, för att göra sig hördt, börja med de bittraste anfall mot det s. k. liberala partiet och isynnerhet mot utgifvare af dess Tidningar. De gröfsta personliga tillmälen anlidades för detta ändamål, och vederbörande främst Aftonbladsutgifvaren Herr Hjerta, som länge sökte ignorera Biets tillvaro, förmådde icke hålla stånd mot dessa anfall utan gåfvo sig i svårömsål, hvaraf sedan uppstod en daglig skarp polemik. Så oredligt och samvetslöst det Sv. Aftonbladet än är i sin polemik mot politiska motståndare, fann det dock häruti ofta i Sv. Biet sin mästare. I detta sednare blad herrskade någon tid en gränslös fanatism, så i religiösa som politiska frågors afhandlande. Men denna var dock på sednaste tid i starkt aftagande, tillika med de politiska

40

50